

Johannes Wilhelmus Hörst (1904 - 1955)

A.J. Hörst
Faunaweg 14, 3852 AZ Ermelo

In de jaargang 1995 van dit tijdschrift werd enkele malen meester J.W. Hörst uit Nieuwer Ter Aa genoemd als onderwijzer en voorman in de illegaliteit tijdens de Tweede Wereldoorlog (blz. 83, 102, 168, 170 en 173). Dat leidde tot een vraag van de redactie om meer informatie over hem.

Utrecht - Nijkerk - Wilnis - Barneveld

Johannes Wilhelmus Hörst, kortweg Jan Hörst, mijn vader, werd geboren op 2 februari 1904 te Utrecht. Zijn vader, Jan Hörst Sr, is 40 jaar onderwijzer geweest van de school in de Waterstraat te Utrecht. Mijn vaders eigen keuze voor een beroep zou officier geweest zijn, maar zijn vader vond dat hij hem daarvoor geen toestemming kon geven. Dit was voor Jan Jr niet zo'n probleem, want onderwijzer worden was voor hem een goed alternatief.

Na zijn opleiding werd hij onderwijzer in Nijkerk. Een paar jaar later trouwde hij met J.G.S. Schaftenaar, een collega, en ging naar Wilnis. Daarna kreeg hij een benoeming in Barneveld. Op 25-jarige leeftijd zette hij zich in voor de oprichting van een school in de buurtschap Overwoud, gelegen tussen Barneveld en Lunteren. Hij is daar zeven jaar hoofd van die school geweest.

Naar Nieuwer Ter Aa

Daarna, in 1935, werd hij benoemd als hoofd van de school te Ter Aa. Het gezin telde toen vijf kinderen. De oudste kinderen zouden binnen enkele jaren toe zijn aan het volgen van voortgezet onderwijs; Utrecht was een ideale plaats daarvoor en vanuit Ter Aa goed bereikbaar.

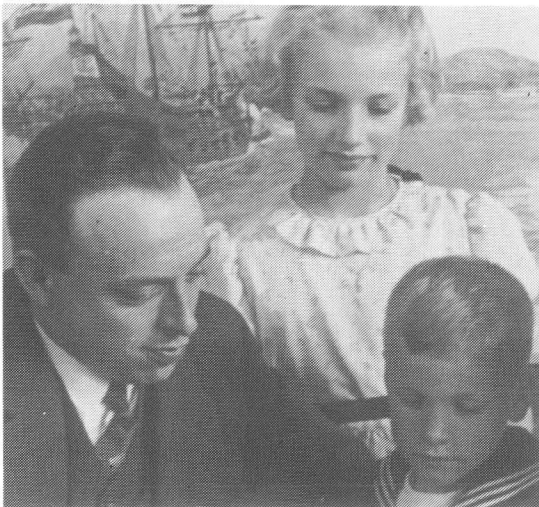
De jaren gingen rustig voorbij tot in 1939 de mobilisatie uitbrak. Uit was het rustige Ter-Aase leventje. De school werd gevorderd en er moesten soldaten worden ingekwartierd.

De "oude school", die al jaren niet meer gebruikt werd, moest weer dienst doen. Om beurten kregen de klassen een dag vrij vanwege ruimtegebrek (het oude gebouwtje had maar twee lokalen). Voor het personeel betekende dat "alle zeilen bijzetten want achter komen op de te verwerken leerstof was er niet bij".

Ons gezin bestond inmiddels uit negen personen en met daarbij de twee ingekwartierde doktoren was huize Hörst flink bezet.

Op 10 mei 1940 brak de oorlog uit. J.W. Hörst was commandant van de Burgerwacht van Ruwiel en Loenersloot. Het uniform werd dus aangetrokken en hij was in functie. In de dagen die volgden, werd Ter Aa een plaatsje vol militairen, want de Waterlinie werd in staat van verdediging gebracht (zie jaargang 1993, blz. 97 - 98). Op de school werd een uitkijktoren geplaatst, waarvandaan continu werd uitgezien naar vijandelijke vliegtuigen. Het werden spannende dagen in Ter Aa.

Op 14 mei: capitulatie. Er heerste een woedende terneergeslagenheid onder de officieren. Voor Hörst was dus ook na een paar dagen het echt wat doen voor zijn land al voorbij. Hij was heel erg teleurgesteld. Toch zou hij zich niet bij de situatie neerleggen. Op 15 mei 1941 werd het achtste kind geboren. Zij kreeg de namen van koningin en prinsessen. Ter Aa reageerde heel instemmend op de namen. Oranje linten, taarten met O.Z.O. en oranje klompjes werden bezorgd. (O.Z.O. was een bemoedigingscode tussen Nederlanders die elkaar vertrouwden: Oranje zal overwinnen.)

Afb. 1. Schoolfoto uit 1938 van J.W. Hörst met zijn dochter Griekje en zijn zoon Jan, die enkele jaren later koeriersdiensten zou verrichten. (Collectie A.J. Hörst.)

In het verzet

Verzet in gedachten groeide uit tot verzet in daden. Voorzichtig en met de grootst mogelijke informatie werd een verzetsgroep opgericht. De veldwachter van Ter Aa, H. van Maanen, behoorde ook bij deze groep. Met leden uit aanliggende plaatsen, van Maarssen tot Mijdrecht, werd in het geheim vergaderd. Zij vormden met de tussenliggende plaatsen één district.

Vanwege zijn functie bij de Burgerwacht werd Hörst door de Duitsers verplicht om hoofd van de plaatselijke Luchtbeschermingsdienst te worden. Twee mannen, Gert Fokker en Joh. Verhoef, werden tegen betaling als medewerkers aangesteld. Om beurten moesten zij de uitkijktoren op de school bezetten, van 8 uur 's avonds tot 8 uur 's morgens. Het enige voordeel van zijn functie bij de luchtbescherming vond Hörst, dat hij daarmee de aandacht afleidde van zijn ondergrondse werk. Veel deed de groep voor het helpen van onderduikers. Voor routes, adressen en bonkaarten moest worden gezorgd. Verscheidene overvallen op distributiekantoren werden gepleegd. Waar gesaboteerd kon worden, werd dit met gevaar voor eigen leven gedaan.

Na 17 september 1944 veranderde de situatie. Er brak een periode aan waarin veel mensen opgepakt werden, waarvan de meesten nooit meer terugkwamen. Het werd heel grimmig. Zuid-Nederland was bevrijd, maar boven de grote rivieren brak vooral voor de ondergrondse ploeg de zwaarste en gevaarlijkste tijd aan. Ir A.F.U. Krikke (al eerder uit Utrecht uitgeweken naar Ter Aa en actief in de ondergrondse Orde Dienst) werd bij de samenvoeging van verschillende illegale groeperingen tot de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (B.S.) de commandant. Hoofdkwartier van het gehele B.S.-gewest Utrecht werd daardoor Ter Aa. Ter Aa lag centraal en de bewoners waren allemaal van de "goede kant" (zo noemde men dat).

Vanuit Engeland via het bevrijde gebied werden vijf illegale telefoonlijnen aangelegd. Hörst had ook zo'n lijn. Helaas kwamen de Duitsers achter de lijn in Utrecht.

De heer W. Heukels (directeur postkantoor en lid van de ondergrondse) kreeg een arrestatieteam aan de deur. Hij wilde niet levend in Duitse handen vallen en sprong daarom van het balkon. Hij was echter niet dood, maar brak zijn heupen. In het hospitaal werd hij gevangen gehouden. Een paar weken later werd hij als represaille in Utrecht aan een lantaarnpaal gebonden en doodgeschoten. Er is thans een Wolter Heukelslaan in Utrecht naar hem genoemd.

Zijn zoon Gerrit was in die tijd in Oukoop ondergedoken. Zijn moeder had juist op het moment van de inval een gesprek met haar zoon op de geheime lijn. Zij knipte de telefoondraad door, rolde hem op en stopte die in haar naaidoos. Het gevaar voor Ter Aa was weer even geweken.

Wapendroppings werden georganiseerd. Op bepaalde tijden moest er naar de geheime radioberichten geluisterd worden. Wanneer om ongeveer 2 uur de zin "François heeft platvoeten" (of een ander afgesproken codebericht) doorkwam, werden de betrokken plaatselijke commandanten door middel van een briefje gewaarschuwd.

Deze briefjes werden door koeriers (waaronder de 14-jarige Jan Hörst) zorgvuldig verstopt afgeleverd. Kwam het bericht om 6 uur weer door met een aanduiding van tijd, dan verzamelden een aantal gewapende mannen zich 's nachts met seinlampen in een als afwerpplaats geselecteerd weiland. Werden de seinen wederzijds goed beantwoord, dan werden containers met wapens, bevestigd aan parachutes, gedropt. Het gebeurde ook wel dat een belangrijk persoon met instructies voor de ondergrondse uit Engeland als parachutist landde.

Ondergetekende, J.W. Hörst, hoofd Luchtbeschermingsdienst van de gemeenten Ruwiel en Loenersloot, wonende te Ruwiel Ter Aa 44 post Nieuwer-sluis, heeft de eer U te rapporteren:

dat in de nacht van Maandag 26 op Dinsdag 27 April 1943 te omstreeks 2uur 45 in de gemeente Ruwiel plaatselijk bekend in de polder Portengen, delen van een Engels vliegtuig zijn neergestort:

deze delen van voornoemd vliegtuig bevonden zich verspreid in verschillende weilanden. Ook werden delen aangetroffen in die polder onder de gemeente Breukelen-Hyemrode.

De telefonisch gewaarschuwde en spoedig ter plaatse zijnde leden van de Duitse Weermacht namen de leiding terstond over. Leden van de vaste kern van de gemeenten Ruwiel en Breukelen verleenden voor zover nodi medewerking aan de Duitse militairen.

De door dit neerstorten veroorzaakte schade was van die aard dat geen enkel onderdeel van de luchtbeschermingsdienst behoefde geallar-meerd te worden.

Voor zover bekend is de bemanning van het vliegtuig opgespoord of heeft zich bij de bevoegde instanties in andere gemeenten aangemeld.

DE veroorzaakte schade bestond in gedeeltelijke vernieling van de weilanden van den veehouder G.P. van den Ancker wonende te Ruwiel, Portengen Noordeinde No.2 en van de weilanden en schuur van W.Boele, wonende te Ruwiel, Portengen Noordeinde No.3

De Schade-enq.commissie te Zeist is met deze schade telefonisch in kennis gesteld.

Persoonlijke ongelukken onder de burgerbevolking kwamen niet voor

Het hoofd Luchtbeschermingsdienst,

J.W. Hörst
aan den Hoofdinspecteur van de bescherming van de bevolking tegen luachtaanval-
len

's-GRAVENHAGE te

Afb. 2. Rapport, uitgebracht door J.W. Hörst als hoofd van de Luchtbeschermingsdienst, over het neerkomen van een Britse bommenwerper in Portengen. Dit betrof het toestel van onder meer sergeant Mike Morra (zie jaargang 1995, blz. 182 - 183).

Er waren boerderijen die in het inundatiegebied lagen en daardoor alleen nog over water bereikbaar waren. Deze boerderijen werden in die tijd bewoond door onderduikers, meest jongens en mannen, die daar redelijk veilig zaten. Hörst ging dagelijks om streeks 7 uur met onder anderen Henk Hulsman per roeiboot een grote emmer eten brengen. De gedropte wapens werden ook per boot naar de mensen daar gebracht, die ze sorteerden en nakeken. Om de onderduikers van voedsel te kunnen voorzien, werd zelfs in de school geslacht.

Bijna gearresteerd

Het werd steeds gevaarlijker. De Duitsers kwamen in het nauw en werden daardoor feller en wreder. Het was in die laatste vroege winter dat Hörst en Van Maanen naar een belangrijke vergadering in Utrecht gingen (bij de Kamer van Koophandel). Van Maanen had een angstig voor gevoel en probeerde op allerlei manieren de reis te rekken. Ze kwamen daardoor te laat en zagen hoe de Duitsers toesloegen in het gebouw. Er bleek de avond tevoren een koerierster gepakt te zijn. De boodschap en de plaats van vergadering werden gevonden en de Duitsers konden ingrijpen. Hörst en Van Maanen hielden het gebouw in de gaten door in een café daar tegenover te wachten. Uren later werden negen bezoekers van die vergadering, onherkenbaar mishandeld, met overvalwagens weggevoerd. Krikke was voor hen de belangrijkste. Slechts twee zijn levend teruggekeerd. Een vreselijke gebeurtenis.

Mevrouw Krikke zat met haar twee kleine kinderen ondergedoken in het torentje van Oudaen te Breukelen. Hörst was haar districtcommandant en zeer bezorgd over haar veiligheid. Een moeilijke, verantwoordelijke taak.

De laatste maanden van de oorlog moest Hörst (schuilnaam Brouwer) onderduiken. Vanuit dat adres werd er nog veel geregeld. Zijn huis in Ter Aa werd doorzocht en in de gaten gehouden.

De bevrijding en daarna

Op 5 mei: bevrijding. Wat waren we opgelucht en blij. Het gevaar was voor Ter Aa zo dichtbij geweest. Een uitspraak van een Duitser was: "Ter Aa is een broeinest van terroristen". Hörst had zich jaren strijder gevoeld en trok daarom met de bevrijding een uniform aan. De eerste weken waren erg druk. Hij moest veel overdragen en organiseren. Maar de spanning was voorbij.

Toch bleven ergernissen en teleurstellingen niet achterwege. Mensen die zich in de moeilijkste tijd teruggetrokken hadden vanwege het gevaar, drongen zich op een slinkse manier naar voren. Mensen die aan de oorlog verdiend hadden, wisten een baantje te bemachtigen, waardoor ze toch nog aanzien kregen. Hörst was heel blij met de bevrijding, maar toch wel teleurgesteld dat er zelfs in die tijd voordringsters waren.

Hörst was gelukkig toen hij weer echt alleen maar onderwijzer hoefde te zijn. De school was hem dubbel dierbaar. Van Maanen was weer veldwachter. In plaats van vijf jaar waren beiden twintig jaar ouder geworden. Ze bereikten ook maar de leeftijd van 51 jaar. Een medaille, uitgereikt door Prins Bernhard, was de erkenning voor hun inzet.

In augustus 1949 werd J.W. Hörst benoemd als hoofd van de school in Overwoud. De Veluwe en de school die hij had helpen oprichten trokken hem erg aan.

Ruim zes jaar later, op 27 december 1955, maakte een hartaanval een einde aan zijn leven.